

השיעור השבועי

גליון מספר 352

הרב המקדים: הג"ר דוד אוחיון שליט"א
רב אלפי מנשה וכפר ויז'ר ועד רבני ערים
ג' מרים

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית"כ היזדים ומשודר דרך הליון והרדיו ובקוויס רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
21:21	20:25	19:34	חל אביב
21:18	20:23	19:32	חיפה
21:22	20:26	19:35	באר שבע
21:18	20:22	19:31	

חקת | ג' תמוז תשפ"ב

כותב ועורך השיעור:

הרב דכ"ר פרץ שליט"א

עבר הגהת מרן הראשון לציון שליט"א.

הלכות כיבוד אב ואם - ג

להפצת עלונים באזור מגוריך
התקשר: 0506-730-831

אם מצוות כיבוד אב ואם בין אדם למקום או לחבירו, ונפקא מינה. בקשת מחילה מהוריו. פרסום החטא כנגדם. כוונה לשם מצוה וקיומה במקומות המטונפים. כיבוד אב ואם במחשבה. כיבוד אב ואם סומים. סומא בקימה לאב ואם ולחכם. אין צורך לשמוע להוריו בדבר שאין להם תועלת ישירה. שיקולי עדות בשידוכים. ההשקפה הנכונה ללמוד בישיבות קדושות ולא בישיבות הסדר. גר חרדי. נוסח התפלה. הוצאת ציטויות

(תהלים לב, א) "אֲשֶׁר־יְנַשֵּׂי פֶשַׁע פְּסוּי חֲטָאָה", כי זו עזות לפרסם החטאים שחטא כנגד המקום (יומא פו:).

כוונה לשם מצוה

ג. עוד נפקא מינה האם כשמקיים מצוות כיבוד אב ואם צריך לכון לשם מצוה, וממילא תצא נפקא מינה נוספת, האם יכול לקיימה במקומות המטונפים, אם היא מצוה שבין אדם למקום, צריך לכון ולא יכול לקיימה במקומות המטונפים, כי אסור להרהר שם בדברי מצוה, אבל אם היא מצוה שבין אדם לחבירו, לא צריך לכון, כי התכלית היא לקיים רצון חבירו ולתת לו הלוואה או צדקה, ומה אכפת לחבירו אם כיוון או לא, וכמו שכתב מהר"ש לנדא (אהבת ציון דרוש י דט"ז סע"ד). גם מרן בשו"ת חזון עובדיה (סי' כט אות ה) ובשו"ת יביע אומר (ח"ו חיו"ד סי' כט) כתב תשובה ארוכה ויפה, ושם (אות ה) הביא את דברי מהר"ש לנדא ועוד אחרונים, שמצוות שבין אדם לחבירו אין צריכות כוונה², וביאר על פי דבריהם שיכול לקיים מצוות אלו אפילו במקומות המטונפים³ [א.ה.]. עיין עוד ילקוט יוסף על כיבוד אב ואם עמ' ק-קד].

כיבוד אב ואם במחשבה

ד. נפקא מינה נוספת, בדין המבזה אביו ואמו בלב, כגון שאביו מלבין את פניו, והוא שותק, אבל בלב מזלזל בו, האם עובר על "ארור מקלה אביו

לנהוג לכון, אבל השאלה אם צריך, ואם הכוונה מעכבת, ולהלכה מן הדין מצוות שבין אדם לחבירו אין צריך לכון, ואף אם לא כיוון קיים את המצוה.³ כגון אדם שנכנס לבית המרחץ ומגיע עני ומבקש ממנו צדקה. יש עניים עזי פנים, אינני יודע אם הם עניים באמת. לפני ששים שנה ויותר, כשהיינו ילדים קטנים, מרן זצ"ל היה כותב את היביע אומר, ומיד לאחר ארוחת בוקר היה שוקע בכתביה, וכך היה כותב שעות על גבי שעות, ובשעה שתיים אחר הצהרים הרבנית ע"ה היתה קוראת לו לאכול ארוחת צהרים חמה, והיה אומר, רגע, אני באמצע הנודע ביהודה, ובינתיים האוכל היה מתקרר, ואז לא היה קל לחמם שוב, לא היה לא מיקרוגל ולא גז, והיו צריכים להפעיל את הפרימוס. כעבור רבע שעה הרבנית היתה מזכירה לו, נו, תבוא לאכול. היה אומר, אני באמצע רב פעלים... עד שהיתה מכבה לו את אור החשמל, והיה הולך למטבח אחוז שרעפים, וכשגמר לאכול היה רץ בחזרה ללימוד. וכשנצרך ללכת לבית הכסא כדרכו של עולם, היה מבקש: תביאו לי עיתון 'המודיע', אז לא היה 'הדרך'... והיינו רצים ומחפשים לו. פעם אחד הבנים שאל אותנו, מה איכפת לך מה כותבים בעיתון, על ביידן ורוסיה ואוקראינה... ענה בפשטות, תשמע, אני באמצע הלימוד, וכשאני נכנס לשירותים זהו פסיק רשייה שאהרהר בדברי תורה, ולכן אין ברירה וצריך להסיח את הדעת.

תקציר השיעור הקודם

א. בשיעור הקודם חקרנו אם מצוות כיבוד אב ואם היא מצוה שבין אדם לחבירו או בין אדם למקום. הרמב"ן (ע"ה"ט שמו"ט כ, יג) כתב, שמצד ימין של לוחות הברית יש חמש דיברות שבין אדם למקום, ומהן "כבד את אביך ואת אמך", ומשמע שהיא מצוה שבין אדם למקום. וכן משמע מדברי הספורנו (שם פס' יב). מאידך הרמב"ם (בפיה"מ פ"ק דפאה משנה א) כתב על המשנה: אלו דברים שאוכל פירותיהם בעולם הזה, כיבוד אב ואם וכו', שמצוות כיבוד אב ואם היא מהמצוות שבין אדם לחבירו שמקבל עליהם שכר כבר בעולם הזה, ולדבריו סדר הלוחות לאו דוקא. וכן כתב האברבנאל (שם).

מה נפקא מינה

ב. ובחקירה זו יש י"ד נפקא מינה (ראה ילקו"י על כיבוד או"א עמ' צא). נפקא מינה אחת, האם צריך לבקש סליחה מהוריו בערב כיפור, אם זו מצוה שבין אדם לחבירו, יבקש מהם סליחה, אבל אם היא מצוה שבין אדם למקום, די שיעשה תשובה - יאמר ויודי ויתחרט - ויתכפר לו. עוד נפקא מינה, האם צריך לפרסם חטאו שחטא כנגד הוריו, אם היא מצוה שבין אדם לחבירו, יכול לפרסם החטא ועליו נאמר (משלי כה, יג) "מִכְפֶּסֶה פֶּשְׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ וּמוֹדָה וְעֹזֵב יִרְחָם", ואם היא מצוה שבין אדם למקום לא יפרסם, ועליו נאמר

¹ מדברי הרב המקדים הגאון רבי דוד אוחיון שליט"א: השבוע היתה לנו שמחה גדולה בנפול ממשלת הזדון לאחר שנה בלבד, ב"ה שר הדתות לא הצליח בכלום, לא הצליח למנות אפי' דיין אחד. לא הצליח למנות אפי' דיין אחד לבית הדין הגדול. לא הצליח למנות אפי' רב עיר אחד. לא הצליח להעביר את חוק הגיוור שהיה גורם להתבוללות נוראה, רצו להכניס חצי מיליון רוסים לכרם ישראל בגיוור סקפי, בלי שישמרו תורה ומצוות, בסיוע של "רבנים" מחבריו. שר הדתות נכשל שלא הצליח להעביר את חוק הרבנות, שאם היה עובר היו ממנים לרבנים כאלה שמרן זצ"ל היה נגדם. וכן לא הצליח לגמרי בחוק הכשרות, וכן לא הצליח להעביר את הכותל לרפורמים כבקשת מר בנט, לא הצליח למנות מנכ"ל לרבנות כאיש כמו השקפותיו, ועוד דברים שתיכננו. מרן הראשון לציון רבנו שליט"א, זיהה הראשון את המגומות של הממשלה ושל שר הדתות, וסירב להיפגש אתו. לא פחד מהם, הוא "ראשון לאומי", היו רבנים מירושלים שנפגשו אתו במטרה שיתמוך באינטרסים שלהם, אבל הראשון לציון עמד כחומה בצורה וסירב לפגוש אותו. יש לו סייעתא דשמיא להילחם על קדשי ישראל, וקיים ולא תגורו מפני איש. אשרינו שזכינו שיש לנו מנהיג כזה.

² ראי' לזעיר אחד שחיבר ספר וכתב כל מיני ראיות לא מוכרחות בכלל, שגם מצוות שבין אדם לחבירו צריכות כוונה, וסיים וכתב "וכן אני נוהג". הוא אברך צעיר בגיל שלשים, וחולק על יביע אומר וכתב שכך הוא נוהג... למעשה מותר לו

ואמרו" (דברים כו, טז), או לא. בספר החרדים (פ"א אות לה) כתב שצריך לכבד את אביו ואמו במעשה, בדיבור ובמחשבה, ואם מזלזל בהם אפילו בלב, הרי הוא בכלל ארור. ולכאורה זה תלוי בחקירה, אם כיבוד אב ואם היא מצווה שבין אדם לחבירו, אביו לא יודע שהוא מזלזל בו בלב ולכן לא עובר איסור, אבל אם היא מצווה שבין אדם למקום, הקב"ה יודע מה הוא חושב, "ה' יִדַע מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הֶקְדָּל" (תהלים צד, יא), וממילא הוא בכלל ארור. ואכן הרמב"ם (פ"ה מהלכות ממרים ה"ו) ומרן השלחן ערוך (ס"ו רמא ס"ו), לא הזכירו דין ביזוי בלב, ומשמע שסברו דלא כספר החרדים, אלא לשיטתם כל האיסור הוא במעשה ובדיבור בפה, אבל לא במחשבה. ונראה טעמם, כי אם רואה שאביו שתיין ועושה שטויות, איך אפשר לומר לו אל תהרהר עליו כלום, זהו פסיק רישיה... להלכה היכא דאפשר טוב להחמיר, אבל היכא דאי אפשר לא עובר איסור.

קימה לאב ואם סומים

ה. נפקא מינה נוספת, במי שאביו או אמו סומים, האם צריך לעמוד לפניהם, או לא. אם נאמר שמצוות כיבוד אב ואם בין אדם לחבירו, הרי אביו לא מרגיש במה שעומד לפניו ואינו צריך לעמוד, אבל אם היא מצווה שבין אדם למקום, כלפי שמיא צריך לעמוד. בשו"ת שער אפרים (ס"ו עה) - נולד בולנא לפני 406 שנה, גאון אשכנזי קדמון והובא הרבה באחרונים - דן בשאלה זו, ורצה להביא ראיה ממה שאמרו בגמרא יומא (ג), שכאשר רבא היה נפרד מרב יוסף, היה הולך לאחוריו ולא מסובב אליו את גבו, והלא רב יוסף היה סגי נהור - עיוור, ומה הועיל רבא במה שכיבדו? ומשמע שגם ברבו סומא יש דין כבוד, והוא הדין לגבי אביו סומא. אבל כתב שיש לדחות הראיה, כי בגמרא מסופר שכאשר סיפרו לרב יוסף כיצד רבא מכבדו, בירך את רבא ואמר: יהא רעוא דתרום רישך אכולה כרכא - יהי רצון שירום ראשך על כל הכרך. ולכאורה אם עשה כפי שהדין מחייב, מדוע מגיע לו ברכה שיהיה רב גדול? אלא משמע שמן הדין רבא היה פטור מלכבד את רב יוסף במה שאינו מרגיש, ומה שהלך לאחוריו, עשה כן בתורת הידור, ולכן מגיע לו ברכה. וכיוצא בזה כתב המנחת חינוך (מצוה רנ"ד"ה ולענין), ושם דן לגבי עמידה בפני סומא זקן. ואמנם השפת אמת (יומא ג) כתב, כי יתכן שכאשר רבא עמד לפני רב יוסף, לא היה עדיין סומא.

אם יש ראייה מיעקב אבינו

ו. בשער אפרים רצה להביא עוד ראיה, ממה שכתב רש"י (בראשית לו, לד) "וַיִּתְאַבֵּל עַל פְּנֵי יָמִים רַבִּים", שיעקב אבינו ע"ה הצטער על אבדן בנו יוסף הצדיק במשך כ"ב שנה, כנגד כ"ב שנה שלא כיבד את אביו יצחק, ואמו רבקה, שהרי עשרים שנה היה בחרן בבית לבן - עבד שבע שנים ללאה, שבע שנים לרחל, ושש שנים בצאן - ועוד שנתיים בדרך. והלא יצחק אבינו היה עיוור, ומדוע יעקב נענש? משמע שיש מצווה לכבד גם אב עיוור. אבל דחה, שלעולם אין מצווה לכבד אב עיוור בקימה לפניו, כי אינו מרגיש בזה, ונענש על מה שלא האכילו והשקהו, ולא עשה שאר דברים הנצרכים לו.⁴ והוסיף השער אפרים, שאם לא יעמוד בפני אביו הסומא, יש לחוש מפני החשד, שהדבר יעורר תמיהה בעיני הרואים,⁵ כי הם יודעים שזהו אביו שעובר, ושמוא אינם יודעים שהוא עיוור, ושמוא אינם יודעים שפטור מלעמוד לאב עיוור, ולכן יעמוד מפני אביו. גם הגאון רבי עקיבא איגר (ס"ו רמ"ט) הביא להלכה דברי השער אפרים שחייב לעמוד מפניו אביו סומא.

⁴ בילקוט יוסף (כיבוד א"א עמ' שו) הבאנו דברי השער אפרים ופלפלנו בהם. בכלל בילקוט יוסף יש אריכות רבה במקורות, זה לא ספרי קיצורים כמו שאמר כאן פעם חכם אחד, אלא יש הרבה מקורות ופלפולים.

⁵ השער אפרים שם הביא מה שכתב השל"ה הקדוש (שער האותיות אות ק, דף ט"ט): על דברי הגמרא (ברכות סא), אמר רבי יוחנן, אחורי ארי ולא אחורי אשה, כלומר שעדיף ללכת אחורי ארי ולהיכנס לסכנה, מאשר ללכת אחורי אשה, שמוא יבוא לידי הרהור ויכשל. וכתב השל"ה שאף סומא היודע שאשה הולכת לפניו, כגון ששמע את קולה, אסור לו ללכת אחריה. ואמנם כתב מהרא"י בעל תרומת הדשן בספר לקט יושר (יו"ד עמ' לו), שבזמננו מותר ללכת ברשות הרבים אחר אשת חבר או אמו, כי בזמן הזה אין אנו נוהרים כל כך מללכת אחר אשה. והמדובר הוא שהולכת בצניעות עם גרביים כהלכה, והוא הולך כמה שיותר מהר. ולפי דבריו כל שכן בסומא שאין איסור.

קימה לרבו סומא

ז. בשו"ת הלק"ט (ח"א ס"ו קנד) - לרבי יעקב חאגיז, היה לפני כ-350 שנה - כתב שצריך לעמוד מפני רבו שאינו רואה, שהרי מבואר בגמרא קידושין (ג), שכאשר אביו היה רואה את אביו חמורו - כמו וולוו של היום... של רב יוסף, מיד היה קם לכבודו של רב יוסף, אף שהיה סגי נהור. גם בשו"ת גנת ורדים (חיו"ד כלל ד ס"ב) - לרבי אברהם הלוי, היה לפני כ-300 שנה - כתב, שחייב לקום מפני חכם סגי נהור. והחיד"א בברכי יוסף (ס"ו רמד סק"ב) הביא דברי השער אפרים והגנת ורדים, ואף שהעיר על דבריהם והביא שהרב פרח שושן (חיו"ד כלל ד ס"א) חולק, העלה שיש לקום מפני תלמיד חכם סגי נהור, ושכרו אתו. וכן פסקו הערוך השלחן (ס"ו רמד אות ז) והגדולת אלישע (שם) - לרבי אלישע דנגור רבה של בגדאד - והבן איש חי (פרשת כי תצא אות טו). וכן כתב הגאון החזון איש (ס"ו קנא אות א) מסברא דנפשיה, כי מכלל הכבוד שמכבד את רבו - וכן את אביו ואמו - אינו דוקא בראיה, אלא אף בשמיעה, ואף בהכרה ובידיעה שבנו מוקירו ומכבדו ועומד לכבודו. לכן מסקנא דדינא, מי שאביו ואמו סומים, חייב לעמוד לפניהם, הן מצד דעת הרמב"ן שמצוות כיבוד אב ואם בין אדם למקום, ואף אם תאמר כהרמב"ם שהמצווה בין אדם לחבירו, יעמוד להם מפני הרואים.

סומא לעמוד לאב ואם

ח. ישנה שאלה הפוכה, האם סומא - החייב בכל המצוות מדרבנן, וכמו שכתב המגן אברהם (ס"ו נג ס"ק טז) - צריך לעמוד מפני אביו ואמו סומים. בגמרא קידושין (ג), מבואר שרב יוסף שהיה סומא, וכשהיה שומע את צעדי אמו, היה עומד ואומר אקום מפני השכינה שבאה. ומשמע שסומא צריך לעמוד מפני אביו ואמו. ואמנם יש שדחו וטענו שרב יוסף החמיר על עצמו, ושכן משמע ממה שהוסיף ואמר אקום מפני השכינה, כי אילו היה חוב גמור, לא היה צריך להגיע לזה.

קימה שיש בה הידור

ט. וכן משמע מדברי הגמרא (קידושין ג), יכול יעמוד מפני זקן או חכם ממקום רחוק? תלמוד לומר "תקום והדרת", לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור, דהיינו תוך ד' אמות, ששם ניכר שעומד מפני החכם. והוא הדין ר"מ בשיבה, וכי אם לימדו מהרש"א ורעק"א כבר נהיה גדול הדור?! אלא עומד לפניו תוך ד' אמות. ואולי אפשר לדייק מדברי הגמרא, שסומא שאינו רואה, לא ניכר למה עומד, ולכן יהיה פטור מקימה לפני החכם. ולגבי קימה בפני אב ואם וגדול הדור, שאדם רגיל עומד לפניהם ממרחק כמלוא עיניו - 128 מטר,⁶ אם נאמר שגם קימה זו מדין הידור, וכמו שכתבו הר"ן (קידושין ג), והש"ך (ס"ו רמד סק"ו) לגבי רבו, אם כן סומא יהיה פטור גם מקימה לפני אביו ורבו.

סומא לעמוד לחכם

י. להלכה כתב הפתחי תשובה (ס"ו רמ"ק), שסומא חייב לקום מפני אביו ואמו ורבו המובהק, אבל לא חייב לעמוד מפני זקן וחכם. והאריך בזה בנחלת צבי (על סעיף ז). אך המנחת חינוך (מצוה רנו) כתב שסומא חייב לקום אף מפני זקן או תלמיד חכם, וכל שכן מפני אביו ואמו. וכן כתבו הגדולת אלישע (ס"ו רמד סק"ח) והבן איש חי (פר' כי תצא אות טו). וכן כתב החזון איש (ר"ס קנא). ולדבריהם יש לומר שגם בסומא הרואים מבינים לפני מי הוא עומד,

בספר החסידים (ס"ו שצג ותת"ש) כתב, שאם אנשים ונשים יושבים יחד ורואים אלו את אלו - כמו שעושים ב'בני עקיבא', ב"ה רבים מהם חזרו בתשובה, אבל יש עדיין שנשארו כמו הדור הקודם - אין לומר ביזמון של ברכת המזון "שהשמחה במעוננו", לפי שאין שמחה לפני הקב"ה כשיש הרהורי עבירה. אמנם בשו"ת יביע אומר (ה"ג חאה"ע ס"ו י אות ט' וח"ו חאה"ח ס"ו י אות ה) כתב על פי דברי הלבוש (במנהגים אות לו) - הביאו החיד"א (יוסף אומץ ס"ו מז) - שהיום הנשים מצויות בתוכנו הרבה, ואין בזה הרהורי עבירה, ולכן גם באופן זה המנהג לומר "שהשמחה במעוננו". ובפרט אם עושים סעודת שבע ברכות בחוג משפחתי מצומצם, הבנים והחתנים והבנות והכלות, שאין לחוש בזה, לא שמענו שהעושה ליל הסדר עם משפחתו צריך מחיצה.

⁶ כגון שרואה אותם ממרחק בנייני האומה, אם נכנסו ל-128 מטר שלו - אולי יבדוק לפי הבלטות... - יעמוד לפניהם.

לעילוי נשמת שרה זהרה בת יונה ע"ה

לעילוי נשמת רבי שמעון בן רחל אוחנה. רחל בת פורטונה מינה ומלוקף. אפרים בן מרים ויפת

והרי זו קימה שיש בה הידור, וכל שכן כשקם לפני אב ואם שיש אומרים שזהו מדין מורא ולא רק מדין הידור (ראה ילקו"י על כיבוד אב"א סוף פרק ו' עמ' שטא).

לשמוע לאביו כשאין לו תועלת

יא. נפקא מינה נוספת, האם צריך לשמוע לאביו בדבר שאין לאב תועלת ישירה, כגון שרוצה לקנות דירה מסוימת, ואומר לו אביו: אל תקנה אותה, או שרוצה לקנות שדה חקלאית, ואומר לו אביו, אל תקנה, בגמרא (קידושין א:): אמרו, תנו רבנן, איזהו כיבוד, מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. ומשמע שמצות כיבוד אב ואם שייכת דוקא בדבר שיש לאב הנאה ישירה, אבל מה איכפת לו היכן בנו קונה בית או קרקע. אלא אם כן האב שילם את הכסף, ונתן לו על דעת שיעשה כדבריו. ולכאורה זה תלוי בחקירה אם כיבוד אב ואם בין אדם לחבירו או בין אדם למקום. וגם המחלוקת אם כיבוד אב משל אב או משל בן, קשורה קצת לחקירה זו.

מחלוקת הראשונים

יב. נחלקו בזה הראשונים מערכה לקראת מערכה, דעת המאירי (יבמות ה:) ורבינו ירוחם (נתיב א ח"ד) והרא"ש (בתשובה כלל טו ס"ה), שצריך לשמוע לאביו בכל דבר, גם כשאין לו נגיעה ישירה. לעומתם דעת הרמב"ן והרשב"א - שמרן הבית יוסף (יו"ד ס"ה קה אות ב) כינהו אורו של עולם - והריטב"א (יבמות ו:), שבכל דבר שאין נגיעה ישירה לאב, אין מצוה לשמוע בקולו, ורק אם מבקש דבר שיש לו מכך תועלת, כגון מאכיל ומשקה וכו', וכן כשאומר לו: תלך לבנק ותשלם חשבון ארנונה וחשמל שלי, צריך ללכת ולשלם, כמובן על חשבון אביו, כי להלכה כיבוד אב ואם משל אב ולא משל בן (ע' קידושין זב:), אלא אם כן אביו עני, שאז מדין צדקה צריך לשלם בשבילו (ש"ע ס"ה רמ"ה). על כל פנים לדעת רוב הפוסקים אין מצוה לשמוע לאב בדברים שאין לו בהם תועלת ישירה. ואמנם הגאון החזון איש (יו"ד ס"ה קטט אות ח), החמיר שצריך לשמוע בקול אביו אף בדברים שאין לו נגיעה ישירה, אבל מרן ביביע אומר ח"ח (חו"ד ס"ה כח) ובמאור ישראל (פסחים קד:): הכריע כרוב הפוסקים, שרק אם יש נגיעה ישירה לאבא, צריך לשמוע לו.

דברי מהרי"ק

יג. מרן זצ"ל הביא בין היתר שכן מבואר בתשובת מהרי"ק (שרש קסו) - רבי יוסף קולון⁷, היה מראשוני האחרונים לפני כ-550 שנה - שם נשאל במי שנשבע לאביו שלא ישא אשה בלי רשותו, ובתמורה לכך אביו ילך עבורו

⁷ פעם שמעתי ראש ישיבה אחד מוסר שיעור כלולי, ואמר "כך כתב מהרי"ק שורש", וחזר על זה כמה פעמים, הסתכלתי עליו ולא הבנתי מה הוא רוצה... שורש זה סימן בשו"ת מהרי"ק, וכנראה חשב שזהו שם משפחתו.

⁸ אני זוכר כשהיינו קטנים וגרנו ברחוב אלקנה, היה רב צבאי חרדי ספרדי שלמד בישיבת חברון, שהכיר בת של אחד מבכריי הדיינים, ורצו להתחתן, אבל אמר לה אבא שלה, וכי עברתי את השואה בשביל שתתחתני עם ספרדי?! בשום פנים ואופן, אני לא מגיעה לחתונה שלך! ואני זוכר שבאו לביתו של מרן, הוא היה במדים צבאיים, וכבר אז לפני כששים שנה היה דבוק בהלכות של הרב, ומרן אמר לו, תקבע תאריך לחתונה ואל תשמע לאבא שלה, תשתדל להרבות עליו רעים - תברים ורבנים - שידברו על לבו לכוון לחתונה, אבל אם לא ירצה לכוון - שלא יבוא, אבל אתה תעשה את שלך.

החתן היה תלמיד של מרן, ומרן היה צריך לסדר קידושין, והזמינו לו מונית נשר, וביקש לעבור דרך שכונת גאולה שם גר אותו דיין. מרן נכנס לבית של אותו דיין, ואמר לו: תשמע, אני נוסע עכשיו לחתונה של בתך, שים ענייה ובוא איתי! האבא ניסה לסרבו, אבל מרן אמר: מהר מהר, אין זמן... ופנה גם לאשתו ואמר להם שיזדו, כי המונית מחכה עם מזונה... ואכן הצטרפו אליו ובאו לחתונה. לימים אותו דיין פגש את מרן ואמר לו: יש לי הרבה חתנים, אבל הספרדי הזה הכי טוב מכולם, אותו אני הכי אוהב!... ומה שמרן פסק לבת להתחתן למרות ציוויו של האב, כי כשהוא אומר: אל תתחתני עם ספרדי, או אל תתחתני עם אשכנזי, או פרסי ששאיבה אומר לה, תתחתני עם פרסי, את לא תסתדרי עם מרוקאית... לא צריכה לשמוע בקולו.

⁹ שימו לב, כשלומידים בספרי האחרונים רואים שהביאו כל מיני ראיות, אבל תמיד צריכים לעצור ולהתבונן האם אכן יש ראייה או לא. לכן מרן זצ"ל היה מקפיד שילמדו עם חברותא, ותמיד היה מדבר על זה ככולל שלנו 'חזון עובדיה'. יש חכם ע"ה שחיבר ספר ברכת ה', היה בקי ביב"א וגם יש לו בקיאות, אבל הוא מדמה מילתא למילתא לא נכון.

למקום מסוים, ולפני שנשבע מסר מודעה בפני עדים לבטל שבועתו, ונימק להם שכל מה שנשבע כי חשש שאביו לא ישמע לו ללכת בשבילו לאותו מקום. וכעת מצא אשה צנועה וחסודה, שרוצה ללכת עם מטפחת ולא עם פאה נכרית, וקידש אותה, ועוד לא נשא אותה, כנהוג בזמנם להמתין איזה זמן בין הקידושין לנישואין. וכשבא אביו אומר לו: מה פתאום, אל תתחתן אתה, אלא תקח אשה רק מהעדה שלנו!⁸...! האם צריך לשמוע בקול אביו. והשיב המהרי"ק, שאין לאב כוח למחות בבנו שלא ישא אשה ההוגנת לו, אשר הוא חפץ בה, כי מצות כיבוד אב משל אב, ואף למי שאומר משל בן, זה דוקא במה שיש לו תועלת ישירה, כמו אכילה ושתייה ומלבוש, אבל בנידון שלנו אין לאב הנאה ישירה ולכן לא צריך לשמוע בקולו. אלא אם כן אביו בא אליו בטענה שמצא בה פגם אמיתי, ואומר לו: תעזוב אותה, היא נראית לך בחורה טובה מבית יעקב, אבל יש לה פלאפון לא כשר והיא צופה באינטרנט, ה' ירחם. בזה ודאי ישמע לאביו.

שלוחו כמותו

יד. בגמרא פסחים (קד:) מסופר על עולא שהיה גדול הדור, שהגיע לביקור בפומבדיתא, ואמר רב יהודה לבנו רב יצחק, לך והבא לעולא סלסלה של פירות, ותתעכב אצלו לראות איך הוא מבדיל, וכך נכריע את המחלוקת (שם קד:). כיצד חותמים בהבדלה. רב יצחק לא הלך בעצמו אלא שלח את אביו, וחזר אביו ואמר לו היאך מבדיל. ולכאורה מדוע רב יצחק לא שמע לציוויו של אביו שילך בעצמו לבדוק? ומשמע שבדבר שאין לאב נגיעה ישירה, אין צורך לשמוע בקולו. ובהמשך הגמרא מובא שרב יהודה אמר לבנו רב יצחק: רברבנותך שלא הלכת בעצמך גרמה לך שלא יאמרו שמועה זו בשמך, אלא בשמו של אביו. כמובן שאין זו גאוה לפי המושגים שלנו, אלא לפי דרגתם של אותם אמוראים קדושים. ולכאורה לא העיר לו שעבר על כיבוד אב, כיון שאין לו בזה נגיעה ישירה. אבל ניתן לדחות, שאפילו אם נאמר שיש מצוה לשמוע לאב בדבר שאין לו תועלת, כאן רב יצחק מינה את אביו להיות שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו, ואף שמצוה בו יותר מבשלוחו (קידושין מא:), וכתב השדי חמד (מע' מ כלל נד) שזה נאמר על כל המצוות ולא רק על קידושי אשה והכנת צרכי שבת (ע' שבת קיט), מכל מקום אין זה מעכב, וכלשון רש"י (קידושין ס:): דכי עסיק גופו במצוות מקבל שכר טפי, ומשמע שאין זה לעיכובא.⁹

למשל, מרן כתב בשו"ת יביע אומר ח"ט (האו"ח סי' לה) ובשו"ת יחיה דעת ח"ד (סי' לא), שהשומע אשכנזי המברך על ההלל בראש חודש, לא יענה אחריו אמן, שהרי לדעת הרמב"ם (פ"א מהלכות ברכות ה"ז) ופ"ג מהלכות חנוכה ה"ז) ומרן השולחן ערוך (סי' תכב סעיף ב) זו ברכה לבטלה, כי לא מברכים על מנהג. ואמנם רבינו תם (בתוס' ברכות יד. וסוכה מ"ד): חולק, והרמ"א (שם) פסק כמותו, והאשכנזים נוהגים כהרמ"א, אבל לשיטתנו זו ברכה לבטלה ואין לענות אחריה אמן, וכל העונה אמן יתומה ייתתמו בניו ח"ו (ברכות מז:). בא אותו מחבר ע"ה והביא ראייה נגד יביע אומר, מדין אשה השומעת את בעלה מברך על נטילת לולב או לישב בסוכה, או שעומדת בעזרת הנשים בבית הכנסת, ושומעת את השליח ציבור מברך לשמוע קול שופר, שעונה אחריו אמן, והלא היא פטורה מכל המצוות הללו? על כרחך שהולכים אחר המברך, ולפי זה גם לגבי ברכת ההלל, כיון שהאשכנזי צריך לברך על ההלל בראש חודש, יש לענות אחריו אמן.

הוא כותב שזו ראייה נגד מרן זצ"ל, ומכוח זה חולק עליו, ואחר כך באים בתמימות ואומרים, מה יש, מותר לחלוק, וכי מרן לא חלק על הבן איש חי?! אבל החולק צריך לחלוק עם שכל, מה הדימוי לאשה שעונה אמן אחר בעלה, הלא שם כולם מודים שבעלה מברך כדיו, ולמה לא תענה אמן, אבל לגבי ברכה על ההלל, הרמב"ם ומרן טוענים שהמברך עצמו עושה ברכה לבטלה, ונכון שהאשכנזים עושים כדיו על פי רבותיהם, אבל לדעת רבותינו זו ברכה לבטלה, וממילא אין לענות אמן אחר ברכה זו, וכמ"ש הרמב"ם בתשובה (פריימן ס"ה פד).

לפני כשלושים שנה דיברתי על כך עם מרן זצ"ל, ואמרת לי, אבא, תראה איזו ראייה הוא מביא. הרב היה המום, וכי זו ראייה? ואמר לי שכל זה נגרם לו כי למד לבד בלי חברותא. מי שלומד עם חברותא ואומר לו ראייה לא נכונה, החברותא דוחה אותו ואומר לו שהראיה אפילו לא מתחילה. זה חשוב מאוד.

מרן זצ"ל כמה שהיה ענק בתורה, לא צריך לומר לכם, תורתו מכרזת עליו, אבל תמיד היה מתייעץ עם גדולי הדור, "ותשועה ברוב יועץ" (משלי יא. יד. כד. ו). פעם מרן אמר לי, לא היתה תשובה אחת ביביע אומר - כמובן בחלקים הראשונים קודם שהיה גדול הדור - שלא הייתי מתייעץ עליה עם אחד מגדולי הדור, או רבי עזרא

לך לישיבה אשכנזית

טו. בחור ספרדי שאביו למד בישיבות אשכנזיות, והוא מצווה את בנו: תשמע, אתה מתפלל בנוסח ספרדי, אבל אין כמו האשכנזים, כל גדולי הדורות היו רק אשכנזים, נשלח אותך לישיבה אשכנזית, ותתחיל להשתכח ולהתפלל בנוסח ספרד או אשכנזי! יש כאלה אנשים, אני מכיר אברך אחד בן 35 ר"מ בישיבה בבני ברק, שמתפלל ומברך כמבטא האשכנזים, אומר 'אמונינו', 'בנר'ך'... והוא ספרדי מרוקאי, וגם נראה ספרדי... יש כאלה שחושבים שיש רק רבנים אשכנזים... ולא יודעים מי זה החקרי לב, החיד"א, מאמר מרדכי, רבי חיים פלאג', רבי יעקב פראג', הכנסת הגדולה, הגינת ורדים, ועוד ועוד, לא חסר לנו גדולי עולם. משיב הבן לאביו: אבא, אני רוצה ללכת לישיבה ספרדית, וכי חסר ישיבות טובות, 'באר התלמוד', 'אהל יוסף', 'חזון עובדיה'... אבל האב מתעקש: לא, אתה תלך לישיבה אשכנזית ותמשיך את הדרך שלי!... להלכה אין מצוה לשמוע לאב אלא בדבר שיש לו ממנו הנאה ישירה, כגון שמבקש להאכילו ולהשקותו ולהלבישו וכדומה, אבל כאן זה לא נגיעה ישירה, והעיקר שלומד תורה.

לך לישיבה תיכונית

טז. מי שאביו אומר לו: לך תלמד בישיבה תיכונית או בישיבת הסדר ותעשה בגרות, או תלך לצבא, והוא משיב לו: אבא, נפשי חשקה בתורה, אני רוצה ללכת רק לישיבה קדושה וללמוד תורה כל היום! וכמו שאמר רבי נהוראי (קידושין פב): מניח אני כל אומנות שבעולם ואני מלמד את בני אלא תורה¹⁰. צריך לדעת שהנכון ביותר ללכת לישיבות קדושות שלומדים תורה על טהרת הקודש, כי התורה למעלה מכל, וגם אם בישיבות שלנו יש לפעמים בעיות, אבל הן בודדות ומזעריות לעומת כל הבעיות שיש במקומות אחרים, לכן אם יכול לך לישיבה קדושה ולא ישמע לאביו, ואין כאן ענין של כבוד אב, כי אין לו בזה נגיעה ישירה, ובפרט שאין למעלה מלימוד תורה, התורה אגוני מגנא ואצולי מצלא (סוטה כא). ואם אביו תקיף ועושה לו צרות, שילך לחכם כדי שישפיע על אביו.

מכתב מהרב הראשי

יז. פעמים רבות באים אלי בחורים מישיבות תיכוניות, ומבקשים שאשכנע את אביהם שיעברו לישיבה קדושה, ואני שולח להם מכתב עם הבלאנק של הרב הראשי, וכשהם רואים כך זה משכנע אותם. כשמרן זצ"ל היה חי, אחד מראשי ישיבות ההסדר היה מגיע אלי בלילה, ואומר לי: תראה, יש לי כמה בחורים שרוצים לעבור לישיבות קדושות, וההורים מתנגדים, ואני צריך את עזרת אביך. הייתי מנסח מכתב ושולח למרן, וכשהניחו לפניו את המכתב היה מברר על מה מדובר, וכשהבין היה חותם מיד, אפילו בלי לקרוא, העיקר להציל נפשות שילכו ללמוד תורה כל היום, והייתי מביא את המכתב לאותו ראש ישיבה, והוא היה שולח אותם לישיבות קדושות.

עם מי אתה לומד חברותא

יח. כשהיינו גרים בת"א, היה אחד שהיה מגיע אלינו לבית בבין הזמנים, והיינו לומדים בחברותא, מרן שכיהן כרבה הראשי של תל אביב, היה לומד בחדר אחד, ואנחנו למדנו בחדר אחר. היום אותו בחור הוא תלמיד חכם עצום, אבל אז היה הולך עם כיפה סרוגה. כשמרן ראה אותו, אמר לי, מה

עטיה, או רבי צבי פסח פראנק, או רבי גרשון לפידות, או הרב מטפליק, או רבי פנחס אפשטיין. וכן היה עולה לחכם בן ציון אבא שאול זצ"ל - היינו גרים בקומה ראשונה והוא היה גר בקומה שניה - ומתייעץ אתו, והיו יכוחים רבים... וקיים בעצמו "ותשועה ברוב יועץ".

¹⁰ אחר שנכנסתי לרבנות הראשית, פעם באה אלי שרת המשפטים ציפי לבני, ורצתה לעשות איזה שינוי בחוק הקשור לבתי הדין. ראוי לציין שהיה לה דרך ארץ לבוא ולהתייעץ איתי. בתוך הדברים שאלה: אולי תנסה להשפיע על מועצת חכמי התורה ובראשם על חכם שלום שליט"א, שיתחילו ללמד ליב"ה בתלמודי תורה שלכם, אמרתי לה: בשביל מה שיעשו בגרות? אפתיע אותך, אני אין לי אפילו

אתה מתחבר לבחור תיכוניסט מיישיבת הסדר? ... אמרתי לו, אבא, אביו ניצול שואה ולא מוכן שילבש כיפה שחורה, אבל ההשקפות שלו כמו של הישיבות הקדושות. עד שאביו ישתכנע והוא יחליף לכיפה שחורה, וכמו שהיה נהוג לומר "שרפו אותו"... וב"ה נהיה חרדי תלמיד חכם גדול, וחיבר ספרים נפלאים על ט"ל מלאכות שבת. וכבר מאז רואים את ההשקפה של מרן זצ"ל.

מתגייר על מנת להיות חרדי

יט. השבוע הראו לי דבר שאם לא הייתי רואה לא הייתי מאמין, רב דוקטור אחד כתב מאמר בעלון "שבתון" (גליון 1076 י"ט סיון) מנאמני תורה ועבודה של המזרחי, וכתב שם, שאין לצפות מהגר שיהיה חרדי, כי החרדים הם זרם מתבדל הנמנע מגיוס לצבא [החילוני], וגר המתגייר ומתכוין לקיים אורח חיים חרדי מתבדל, "אין גיורו תקף". עד היכן שנאת החרדים שלהם! מאיפה הביא את הדעות המשובשות האלו? מי שלומד תורה מגן על כל הדור! וכמובא במדרש (במד"ר כב, ב. תנחומא מטות, ג. ילקו"ש במדבר לא, ג) על הפסוק "אלף למטה אלף למטה", שעל כל אלף חיילים שהיו נשלחים לקרב, היו אלף עומדים בתפלה. וכמו שאמר דוד המלך (תהלים קכב, ב) "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים", מי גרם לרגלנו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה (מכות י).

מוציא לעז על רבותינו

כ. לגבי נוסח התפלה שהזכרנו, כותב הרב חיד"א (קשר גודל ס"י יב אות ט) בשם 'שר בית הזוהר' רבינו האר"י ז"ל (שעה"כ דף נ ע"ד), שיש י"ב שערים בשמים, וכל נוסח תפלה עובר דרך שער אחד, ומכללם נוסח התימנים, הליטאים, החסידיים, חב"ד, אבל נוסח הספרדים נכנס בכל השערים כולם. ואם אביו מבקש ממנו שיעבור לנסח אשכנזי, זה משום שהוא מזלזל בחכמים שלנו, ומזלזל בכבוד רבותיו, וכל מי שמבטל את המנהגים שלנו המבוססים על פי ההלכה, הוא כעין מוציא לעז על הראשונים. וכך היה אומר הגאון רבי עזרא עטיה, שבחור ישיבה ספרדי המוציא ציציות בחוץ, הוא כעין מוציא לעז על הראשונים, כי כל רבותינו הכניסו ציציות, ומהם שהכרנו אותם, חכם עובדיה הדאיה, חכם יעקב עדס, חכם אברהם ענתבי, חכם משה עדס, הרב אבא שאול, מרן זצ"ל, כולם היו מכניסים ציציות, וטעמם על פי הקבלה, ואין זה ממש נגד מרן (ס"ח סעיף יא, וס"ח כד ס"א), וכמו שביאר בשו"ת ישיביל עבדי (ח"ה תאו"ח ס"ג א). ומי שאביו אומר לו להתפלל בנוסח אשכנזי, או להוציא ציציות, לא ישמע לו, כי יש לנו גדולי עולם, ויגבה לבו בדרכי ה"י".

הוצאת ציציות לבחור ישיבה

כא. לפני שנים שאלו את מרן זצ"ל לגבי בחור ישיבה שמרגיש חיוזק ביראת שמים על ידי הוצאת הציציות, ועל ידי כך מתבדל מחברים לא טובים, כגון שיש לו בשכונה חברי ילדות 'שבבניקים', וכאשר יראו אותו עם פאות וציציות בחוץ, יבינו שהוא לא שייך אליהם ויעזבו אותו. וכן הלומד בישיבה אשכנזית ולא רוצה להרגיש שונה מכל חבריו, אלא רוצה להיות אחד מה'חברה'... יכול להוציא ציציות עד החתונה, אבל ידע שזה זמני, עד החתונה, כי מיד לאחר החתונה צריכים לבוא ללמוד בכולל ספרדי שלומדים שם בית יוסף, ואז יכניס הציציות פנימה, ויגבה לבו בדרכי ה"י".

תעודת גמר, לא גמרתי בית ספר... אין לך תעודת גמר? לא, סיימתי כיתה ו', ומיד לאחר מכן עליתי לישיבה קטנה בגיל 12, וכי הפסדתי משהו, תראי לאיפה הגעתי... טוב שלא הגישה בג"ץ למה מינו אותי...

¹¹ פעם בא בחור מישיבת קול יעקב שהתארס, ורצה להתקבל לכולל שלנו 'חזון עובדיה', וקיבלתי אותו. אחרי החתונה התחיל ללמוד בכולל, ואמרתי לו שיכניס ציציות, אבל הוא טען שכבר התרגל להוציא. אמרתי לו, תתחיל להתרגל כמו כל גדולי הדור שלנו, וכי חכם עזרא עטיה, מרן זצ"ל וחכם בן ציון, היו מוציאים ציציות! לא היתה לו ברירה, הוא מקבל מאיתנו משכורת... ושמע בקולי.

נהנת? היה שותף בהוראת קבע או בתרומה חד פעמית להוצאת הגיליון!!!

1. הפקדה לחשבון בנק: מזרחי טפחות סניף: 523 מ.ח. 225485 ע"ש עמותת חזון עובדיה בנשר. 2. העברה בבית 0546888382 ולציון: עבור "השיעור השבועי". 3. קישור דיגיטלי מאובטח להו"ק: <https://nedar.im/7004246> ולציון: עבור "השיעור השבועי".